

УДК (808.3+801.3):800

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІАЛЕКТНИХ НОРМ У ГОВІРЦІ СЕЛА ВОЛОСЯНКА СКОЛІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Наталія Глібчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови,
вул. Університетська, 1/234, 79001, Львів, Україна,
тел.: (00380 322) 96 47 17*

Розглянуто реалізацію діалектних норм на різних мовних рівнях у говірці с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської області на матеріалі діалектних записів, проведених у цьому населеному пункті. Проаналізовано архаїчні та спонтанні діалектні риси у фонетиці, морфології, синтаксисі. Крім цього, виявлено ряд лексичних діалектизмів, не зафіксованих у “Словнику бойківських говірок” М. Онишкевича. Описано діалектні особливості говірки, спільні із закарпатським, лемківським та наддністрянським говорами. Досліджено діалектотворчі процеси в мікросистемі говірки.

Ключові слова: діалектна норма, діалектні особливості, діалектизм, фонетичний діалектизм.

У бойківському говорі збереглося чимало архаїчних рис на різних мовних рівнях. Цей діалект і надалі заслуговує на увагу дослідників як старожитній і багатий на інформацію про розвиток української мови. Діалектні норми північнокарпатського говору досить стійкі, вони, хоч і зазнали певних змін під впливом літературної мови, залишаються надійним джерелом для дослідників. Ці діалектні норми мають свої особливості в різних говірках. Ще І. Франко писав, що бойки “на всій території, порізаний багаттям крутими ланцюгами гір, не становлять однієї маси” [11, с. 116]. На думку Л. Коць-Григорчук, “феномен Бойківщини полягає в тому, що при всій роздрібненості властивих їй діалектних рис у населення жива свідомість цілісності цього краю” [6, с. 125]. Кожна бойківська говірка – неоціненний скарб для діалектологічних, етнографічних, етнолінгвістичних студій, тому й не дивно, що стільки вчених досліджувало цей ареал.

Під час діалектологічних експедицій на Бойківщину влітку 2000, 2004-2005 рр. обстежено говірку села Волосянка Сколівського району Львівської області. Цей населений пункт розташований у південній частині Бойківщини на річці Славці за 35 км від районного центру м. Сколе і за 8 км від смт Славського. Уперше документально це поселення згадане 1572 р. Історичних відомостей про заснування села немає. Кількість жителів – 1537.

Мета нашої статті – дослідити діалектні норми на різних мовних рівнях у говірці села Волосянка на підставі діалектних матеріалів, частину яких опубліковано у двох книгах “Говірки південно-західного наріччя української мови. Збірник текстів” (Львів, 2000) та “Українські говірки південно-західного наріччя. Тексти” (Львів, 2005).

Передусім зазначимо, що нам вдалося зібрати матеріал від представників різних вікових груп. Безперечно, у мовленні експлораторів старшого покоління зафіксовано значно більше діалектних рис, ніж у молоді. Від діалектоносіїв похилого віку записано максимально інформативні тексти, які дають змогу відтворити не лише мовні риси говірки, а

й особливості духовної та матеріальної культури бойків. Після спілкування із представниками різних вікових груп можемо стверджувати, що психологічно діалектоносії молодшого віку не налаштовані проти говірки, навпаки, більш-менш володіючи нормами української літературної мови, вони в говірковому оточенні не цураються діалектних норм, які, на відміну від норм літературної мови, не закріплені в словниках та правописі, а вироблені традиціями життя говірки, передаються від покоління до покоління, сприймаються як природні. На думку М.Железняк, “носії тієї чи іншої говірки чітко підмічають усе, що виходить за межі характерних ознак їхньої говірки, тобто є ненормативним з погляду носіїв цієї говірки. Норма в діалектах забезпечує існування певної діалектної структури як цілісної одиниці, оскільки дає змогу уникнути мовного хаосу” [4, с.387]. Погоджуємось із думкою І. Матвіяса, що “зміни в народних говорах історично безперервні і мовцями не контролюються” [7, с.8], тому вкрай важливо не тільки зафіксувати архаїчні діалектні риси, які поступово зникають, а й описати їх.

На фонетичному рівні у системі вокалізму для говірки села Волосянка найбільш характерними є такі особливості:

Звук [e]→[ê] як позиційний варіант здебільшого перед м'якими приголосними: [л'ул'у / л'ул'у / маВий х'Вопец' / абы' с' ни' бы' / йак тв'ї' отец']. Зрідка звужена вимова [ê] простежується і перед твердими приголосними [ў'з'аВа сєрпє'нину / п'ш'Ва ж'ыто ж'ати].

Звук [и] має позиційно-комбінаторний вияв [ы] – голосний середнього ряду високого підняття: [докы ни ўжи'ниў'а / биў ў' мамы с'гночок]; [ої за го'роў / за вы'сокоў / оре Ан'ц'а с'ывым во'вом]. За нашими спостереженнями, ця риса збережена непослідовно навіть у діалектоносіїв похилого віку: [а йа йедна ў' мамк'и бы'Ва]; [ко'Вис' ж'інк'иє' носиви ч'іпц'і на го'во'в'ї]. У тій самій позиції навіть у мовленні одного інформатора спостерігаємо паралельну артикуляцію: [ж'інк'ы] і [ж'інк'иє']. Непослідовне вживання голосного [ы], можливо, зумовлене впливом літературної мови [ж'інк'и] чи наддністрянського говору [ж'інк'иє'].

Зауважимо, що інформатори на місці ненаголошеного [и] у слові *дитина* послідовно вимовляють [і]: [та'ї жиў бат'ко з д'іточ'ками / ж'інка і д'ітина]. Ця риса характерна і для інших бойківських говірок.

У частці *ні*, навпаки, замість [і] з'являється [и]: [ої них'то ни видит / і них'то ни ч'уйе / ш'ч'о ўж'є три рок'и мати ў Сиб'іру но'чуйе].

Як відомо, у бойківському говорі, звук [а] після м'яких приголосних не змінює своєї артикуляції: [са'а], [ве'с'іл'а], проте в мовленні старших носіїв обстежуваної говірки в окремих словах простежується перехід [а] в [і]: [пше'ниц'і]– [гос'подар' по'с'їє пше'ниц'у / над'їде дож'у / пше'ниц'і с'а ў'родит]. Ймовірно, що після м'яких приголосних звук [а] просувається в напрямі до місця артикуляції звука [e], а далі [и] та [і].

У говірці села Волосянка у наголошеній позиції перед ў [а] →[a^o]: [буў кн'аз' ў даў'ніну / і ма'ў йе'дыного сына], [так ў'с'о баб'і роска'за'ў]. Ці риси у системі вокалізму споріднюють досліджувану говірку із закарпатськими говірками. Це закономірно, оскільки південнобойківські та верховинські говірки взаємовклинюються, про що свідчать матеріали АУМ (карта № 405). Цілком підтримуємо думку Л. Коць-Григорчук, що “немає виразних меж єдиного бойківського говору, відсутнє єдине для бойківських говірок спільне ядро, яке могло б цей говір організувати в окрему діалектну структуру, хоч і не позбавлена діалектна Бойківщина на всій своїй території власного мовотворення” [6, с.125].

Варто відзначити, що у Волосянці виявлено протетичний *й* у незначній кількості слів: [йоб'Вава] – [ува'жайте / по'ўстан'ч'ик'и / бо йе ў' сел'і йоб'Вава], [йочи] – [та'ї в'ін

ш'ч'е троха дьхаў / выковоВи йочи // они очи выковоВи / верВи йу пустин'у], [йоби'деме] – [ої у 'Вуз'і / у широк'ім / зи'Вена смир'ічка / мы москал'а йоби'деме / хоУ'бы'ї темна н'ічка], [йуте'рно] (ранково) – [йуте'рно ў пови / на ч'ис'т'ім пови], [йу] – [ту п'і'ночи йу вагон'і зроби'Вис'а писко'ты]. Зауважимо, що в обстежуваній говірці простежується паралельне вживання поданих слів із протетичним *й* і без нього: *йочи* – *очи*, *йоблава* – *облава*. Словоформи із протетичним *й* вживають здебільшого використовують діалектосії похилого віку. Наведені фонетичні діалектизми не зафіксовані у “Словнику бойківських говірок” М. Онишкевича. У ньому відшукуємо незначну кількість слів із протетичним *й*: *юбирати* (с. Лосинець Турківського р-ну), *юлиця* (с. Коростів Сколівського р-ну), *Юрина* (Ярина, Ория) (с. Бітля Турківського р-ну), *ютрина* (утреня) (с. Сушниця Старосамбірського р-ну) [8, с.397], *йойкати* (с. Хащів Турківського р-ну), *йодінечко* (одяг) (с.Махнівець Старосамбірського р-ну) та ін. Протетичний *й* у говірці села Волосянка не зафіксований в АУМ (карти №123 -125). Як відомо, протетичний *й* характерний для носіїв північного наріччя української мови (карта № 139). Протетичний *й* у досліджуваній говірці – це, безперечно, архаїчне явище, яке своїм корінням сягає в далекі часи, воно поступово виходить із ужитку.

Заслугує на увагу редукція голосного *у* у словоформах [б'удете] – [б'удете жити вы у нас], [б'удеш] – [а ты / стара 'маты / мусиш выба'чаты / а йаг б'удеш бурт'іти / выведу т'а с 'хаты]. Простежується скорочення тривалості ненаголошеного звука, ослаблення контрасту між приголосним та наступним голосним, тобто більш суцільне нерозчленоване вимовляння всього складу. Явищем редукції можна пояснити зміну займенникових форм *вона*, *воно*, *вони* на [ўна], [ўно], [ўни]: [ўно б'і'ВиВо ў нас назива'вос'а]. В обстежуваній говірці це явище характерне для мовців різного віку. Наголошені звуки не можуть зазнавати редукції, тому поряд із поданими формами зафіксовано [они]: [они соб'і 'фаїно 'жиВи]. Крім цього, виявлено і форму [они]: [они пр'ос'ат поўстан'ч'ик'іў / шчоб' іїх доби'вати]. На вживання того чи іншого фонетичного варіанта, на наш погляд, впливає темп мовлення та інтонація.

Як і в багатьох інших діалектах південно-західного наріччя, у говірці збережений історичний [e], причому приголосний перед ним твердий: [семи] – [йак то 'быВо 'т'ашко 'жыти ў 'сорок 'сем'ім 'роц'і]. У сучасній українській літературній мові нормативними є форми *сім* – *сьомий*, *лід* – *льоду*. На думку М. Жовтобрюха, “випадки лабіалізації [e] після м'яких приголосних у літературній мові спричинені різноманітними аналогіями, наприклад, *сьомий*, бо *восьмий*” [5, с.147-148]. Ця риса своїм корінням сягає в далекі часи, зберігшись на Бойківщині, вона дає змогу нам краще пізнати історію рідної мови.

У системі голосних зафіксовано й спонтанні явища, що не мають історичного підґрунтя, наприклад, [и] замість [а] у слові [бир'в'інок]. За даними ЕСУМ, це слово через польську і чеську мови запозичене з німецької (Bärwinkel) і вимовляється в українській літературній мові [бар'в'інок] [3, I, с. 141].

Простежується перехід етимологічного [o] в [i] в дієслівній словоформі 3 ос. одн.: [п'ібіє] (інфінітив *любити*) – [верне'ц':а цар' додому / нас п'ібіє]. Як відомо, у відкритому складі етимологічний [o] не змінюється на [i], хоча в цьому фонетичному діалектизмі простежуємо таке гіперичне явище. На думку П.Гриценка, в основі виникнення гіперизмів “лежить рівень мовної свідомості мовців – неправильні уявлення про закономірності структурної організації мовних систем, дистрибуцію диференційних ознак окремих явищ; намагання дотримуватися норми зумовлює перенесення її на явища, які не підлягають діянню цієї норми [2, с.90]. Зауважимо, що форма 3 ос. одн. [п'ібіє] зафіксована в “Словнику бойківських говірок” М. Онишкевича (с. Нагуєвичі Дрогобицького р-ну) [9, II, с.

84]. Можливо, спонтанна зміна [o] → [i] у префіксі зумовлена його наголошеністю. До речі, у формі інфінітива наголос теж падає на префікс: [побити] [9, II, с. 84].

У системі консонантизму говірки села Волосянка можна виділити такі особливості.

Відзначимо посилення функціонального навантаження африкати [ʈ]: [ʈчуʈім] – [та йа с'вого миВеїкого ʈчуʈім к'райу ізнаїду], [дожʈ] – [над'їде дожʈ / пше"ницї с'а ʈродит]. Ця риса характерна для мовців різних вікових груп. Африката [ʈ] вживається на місці давнього *dj. На думку М. Онишкевича, це бойківсько- словацька паралель [8, с. 52].

Для досліджуваної говірки характерний альвеолярний [β], тобто звук, що утворюється в процесі наближення або доторкання кінчика язика до альвеол (горбиків біля коренів верхніх зубів): [ко'вис' ж'інк'и' н'осиви ч'іпці на говов'і так'і]. Альвеолярний [β] виявлено в окремих діалектоносіїв старшого та середнього віку. Зауважимо, що в досліджуваній говірці виступає і м'який [л'], як у літературній мові: [ої л'ул'у / л'ул'у / л'ул'у / д'ітино ма'вєйка], [та йак 'мин'і над'ойіво с' того л'ісу їдуч'и]. Ця фонетична особливість споріднює говірку села Волосянка із закарпатським діалектом.

Шиплячі приголосні, як і загалом у бойківському говорі, непослідовно зберігають історичну м'якість: [зб'райуц'а поўстан'ч'ик'и], [шум'іва в'іш'ч'иноч'ка], [йе та'ка 'банка / ш'ч'о може / знай'ете / ш'ч'ос' пош'е"птати]. Зазначимо, що в мовленні жителів Волосянки частіше зберігається м'якість вимови [ч'] при твердій вимові [ж] і [ш]. "Це свідчить про те, що приголосні [ж] і [ш] депалаталізувалися послідовніше, ніж [ч]" [5, с.101]. Інколи шиплячі стверділи такою мірою, що після них давнє [i] реалізується як [ы] чи [и]: [п'іш'ва жыто 'жати], [йак то 'быво т'ашко жыти ʈ сорок сем'ім роц'і], [б'удете 'жити вы у нас]. Простежується паралельне вживання цих фонетичних варіантів навіть у мовленні одного інформатора.

Більшість носіїв говірки зберігає давню м'якість [р'] у кінці слів та складів: [а т'єп'єр' у'ж'е ч'єт'єв'єр'тї р'ік / йак м'ї ч'овов'ік у'м'єр'].

Історично зумовлена відсутність епентетичного звука [л] після губних приголосних: [л'уди там таг' дуже 'роб'яат].

У досліджуваній говірці послідовно фіксуємо характерний для інших південно-західних діалектів звук [ц] у частці або сполучнику *ци* замість літературного *чи*: [с'їдаї / 'Ан'ц'у / на кол'іна / ци л'убиш' н'а / 'Ан'ц'у 'б'іва?], [ска'жи / 'сыну / 'праўду / хто ты наїмил'ш'ий? / ци ж'інка / ци 'маты / ци 'тешча / ци 'маты?]. Зауважимо, що під впливом літературної мови мовці рідше вживають варіант *ци*.

Як і в інших бойківських говірках, у Волосянці трапляється зміна м'якого [н'] перед твердими приголосними в [ї]: [д'їти 'мої д'р'їбне"тк'її], [в'іш'иў 'дома ж'інку ї 'маг'ір' / ма'вєйку д'їтину]. Можна пояснити це явище "сильнішою, ніж в інших говорах, палаталізацією цього приголосного, що зумовлена більшим підняттям при його артикуляції спинки язика до середнього піднебіння й просування у сферу творення [j], який після голосного перед приголосним вимовляється як [ї] нескладовий" [5, с.102].

Значна кількість рис, відмінних від норм української літературної мови, але зумовлених історично, є й у морфології.

У говірці с. Волосянка, як і в інших південно-західних говорах, збережене історичне закінчення *-и* в род., дав., місц. відм. однини та наз. відм. множини іменників колишньої основи на *-і-*: [ноч'и] – [та'ї уби'ви москал'уги те"мне"ткої 'ноч'и], [к'рови] – [ʈже об'ваўц'і іс поўстан'ц'їў к'рови с'а напи'ви]. Зауважимо, що ці форми вживає

здебільшого старше покоління села, у мовленні молодих інформаторів вони трапляються рідко.

Іменники жін. роду колишніх -ā-, -jā-основ в орудн. відм. однини мають закінчення -оў, -еў: [до^урогоў] – [йіхаў сын до^урогоў / а ўна ни ўп'ізнаВа], [ка^уВиноў] – [у^уВуз'і ка^уВина ц'в'іте та^і ц'в'іте / а п'іт тоў ка^уВиноў мивіи миву жде], [царіцеў] – [п'ішоў цар' іс царіцеў ў св'іі пок'іі]. Учені по-різному пояснюють ці форми. На думку С. Самійленка, вони “утворилися внаслідок випадання інтервокального j і пов'язаної з цим зміни кінцевого голосного -у в нескладотворчий звук -ў” [5, с.129]. На думку М.Онишкевича, це бойківсько-словацька паралель [8, с.76]. Ці форми активно функціонують у системі говірки.

Іменники чол. роду колишніх -jō-основ в орудн. відм. однини мають закінчення -ом: [моска^вВ'ом] – [і ти^ини^и плач / ж'інко / мати / н'ічого туж'ити / бо йіду за Україну з моска^вВ'ом с'а бити], [Васил'ом] – [і тог^ды ішоў с тим Васил'ом до тойі Мар'ік'и^е], хоча історично було закінчення -смь. Закінчення -ом в іменниках з -jō-основами виникло в результаті аналогії до іменників -ō-основ. Це явище поширене в мовленні представників різних вікових груп.

В орудн. відм. множини іменників у говірці збереглися залишки двоїни: [к'ін'ма] – [а ко^уВыс' ў даўніну ни бы^{во}ма^шин / а хо^{ди}Ви к'ін'ма де^ржава ў де^ржаву].

Окремі іменники мають у системі говірки інший рід, ніж їхні відповідники в українській літературній мові: *баль* (у говірці – жін. рід) [запро^{сь}ў г'ос'ці / з двох дир'жаў кн'аз'іў / но / ве^нВыку за^{ва}диў бал^г].

Присвійні прикметники у мовців різного віку часто мають у наз. відм. однини середн. роду закінчення -о (іменну форму): [маино в'ікно] – [виш^{ви} поўстан'ч'ик'и п'ід маино в'ікно].

У Волосянці простежуємо частіше використання коротких форм прикметників, ніж у літературній мові: [го^воден] – [тог^ды іздр'імаўс'а п'ід' йа^кымос' корч'іком / зас^{ну}ў го^воден].

В обстежуваній говірці, як і в інших говорах південно-західного наріччя української мови, збережені енклітичні форми *т'а*, *ти*, (*з*) *н'а*, (*й*) *мн'а*, *ме* особових займенників *я*, *ти* у род., дав. та знах. відм.: [ої про^шу т'а / вар^{то}вого / пе^ре^дачу з' н'а воз'ми], [троха с часом ўс'у ти праўду роскажу], [ої про^шу вас вар^{то}вого / пе^ре^дачу ў мн'а оз'м'іт], [хто по^ховат ме стар'ейку]. у знах. відм. від займенника *він* мовці часто вживають енклітичну форму *го*: [ої зас'в'іти / м'іс'ачейку / до темного л'іса / бы с'а витко пуцувати ми^вейкому кр'іс // бы с'а витко пуцувати та^і го зар'адити]. Наведені форми є одним із свідчень у цій говірці архаїчних рис.

Зауважимо, що вказівних займенників *нон*, *нона*, *ноно*, які, за спостереженнями багатьох дослідників, характерні для бойківських говірок, жителі Волосянки не використовують. Правда, редуковані форми вказівних займенників *тот*, *тота*, *тото* поширені в мовленні представників різних вікових груп: [будут іти там / іти сватач'і // буде / наприклад / тот ци тот там Васил' / ци йа^кіі / п'іде сватати / каже / тоту Мар'іку], [ш'ч'о^м вид'іВа / ш'ч'о^м пе^ре^дбыВа / ну та^і то^{то} приш'во мин'і на гатку / йа ти^пер'к'и то ск'вадуїу].

У системі обстежуваної говірки в 1-ій особі множини теперішнього і майбутнього часів дієслів, як і в бойківському говорі загалом, функціонують форми із закінченням -ме, -еме: [поўстан'ч'ик'и в'ітпо^віви / а мы с'а вам не здаме / буде^{ме} с'а боронити / зак'и сиви у нас стане], [тод'і йде^{ме} на к'вадби^шче / у кого хто ўмер / запал'уйе^{ме} йім с'в'іч'к'и^е на

кожді могили / кожді господар на своїй родині / запалуйемо с'в'ч'к'и^е / зве'р'тайемес'а с'к'вадби'шча і с'ідаїеме ўс'і за с'т'іў / розвожуйемо за с'т'іў і йїме / т'іл'ко на о'Вив'і / на ол'її // заносиме д'іду'ха / заносиме со'вами на п'ід'вогу]. М. Онишкевич писав: "Двоєко можна розглядати бойківське закінчення *-ме*, тобто: або як результат впливу словацької мови, або як архаїзм, що зберігся з доісторичної доби в глибоких і глухих Карпатах" [8, с.79].

Дієслова на *-ати* в 3-ій особі однини мають форми на зразок *чекат, поховат*: [ої ч'екат ми'Веїк'иї / ш'ч'оп м'іс'ац' зіш'оў], [хто поховат ме стар'ейку / сиву гов'овоч'ку?]. Це явище характерне й для форми 3-ї особи множини: [з'в'ідаїец'а / де сын? // но гаїду'к'и^е ни пов'ідат]. Цю рису дослідники простежують і в лемківських говірках.

В обстежуваній говірці, як і в інших говорах південно-західного наріччя української мови, активно функціонують форми минулого часу дієслів із залишками давньоукраїнського перфекта: [ш'ч'о'м вид'іВа / ш'ч'о'м пе'ре'быВа / ну та й то'то приш'Во мин'і на гатку / йа типер'к'и то ск'вадуїу], [сто рок'іў йї'с'те про'жыВи], [би'с'те / х'вопці мовод'і / ўби'с'те ходиВи / ўби'с'те не^н робиВи йа'кого збитка]. Наведені контексти свідчать, що реліктові форми частіше стоять у препозиції до дієслова.

На синтаксичному рівні в говірці с. Волосянка також виявлено ряд особливостей.

У мовленні діалектоносіїв різного віку засвідчено конструкції дав. відм. з прийменником *к* та його варіантами *ід* [при'ш'оў ід йї варто'виї], *г* [по'даї мин'і своїе 'Вичко г'мому приту'вити]. Цим конструкціям в українській літературній мові відповідають конструкції род. відм. з прийменником *до* (*до неї, до мого*).

Зафіксовано, зокрема, збереження в знах. відм. архаїчних форм, що є омонімічними з наз. відм.: [запро'с'їў гос'ц'і].

Виявлено конструкцію знах. відм. *в п'ять років* у значенні *після п'яти років*: [а ў п'ят' рок'іў / йак виш'Во ўс'о / в'ін уже п'ішоў до 'ж'інк'и^е // о'так зна'ви виладити].

Прийменник *у* в мовленні людей похилого віку в позиції між голосними може мати протетичний *й*: [ту п'іў'ночи йу ва'гон'і зроби'Вис'а писко'ты]. Про це фонетичне явище було сказано вище.

У записаних діалектних текстах зафіксовано чимало складнопідрядних речень. У підрядних з'ясувальних реченнях, крім сполучників *жиби, жи*, виступають сполучники *би, чи'ї* [казаў мин'і бога'ч'ейко / би йа д'іўку с'ватаў], [с'п'іваї / 'Ан'ц'у / чи'ї с'п'іва'Ва / йак'іс' диг'а ко'ви'са'Ва].

У реченнях міри і ступеня старші носії говірки можуть уживати частку *ци* в значенні сполучника *як*: [т'іл'к'и^е ў 'ж'інк'и^е розуму ў гов'ов'і / ци ў о'тых парти'цах].

Замість порівняльного сполучника *ніби* жителі Волосянки використовують сполучник *ім*: [а ў пса так'иї йа'зык / ім л'уд'ьни].

У складнопідрядних реченнях із підрядним мети інформатори найчастіше поєднують головну частину з підрядною за допомогою сполучників *аби, ўби, би*: [то'д'і ўс'і то'т'і Вишк'и^е з'ї'язуйемо до'купи / аби'с' / йак корови п'ідут / аби с'а не^н розгуби'Ви / аби с'а три'ма'ви ўс'і корови купк'и^е], [от колис' і д'іў'чатам вы'ла'цу'ва'ви / ўби зам'іж^ш ни виш'Ва / і х'воп'цови / ўби с'а не^н ўжи'ниў], [с'ваха доби'райе со'б'і ж'інок / би йї пома'га'ви].

Отже, наявність у говірці синтаксичних архаїзмів часто пояснюється збереженням у народній мові давніх конструкцій, які втратила сучасна українська літературна мова.

Спеціального дослідження потребує лексика говірки с. Волосянка. Інформатори похилого віку вживають слова, які не зафіксовані в "Словнику бойківських говірок" М. Онишкевича: [бун'дух] – кожух [чо'вов'ік'и^е ма'ви бун'дух // котр'і за'можні 'газди / котр'і

заможні / то носиви так'і кожух'и^е / аВе то не^н кождый маў кожух / х'іба так'і богат'і]; [вар'Уені] – виправлений із телячої шкіри [ходак'и^е маВи вар'Уен'і / вар'Уен'і / то выпраўВе^ні с те^л'л'ачой шк'іри]; [верти] – кинути [они очи выкоВоВи / верВи йу пустин'у]; [ўточитис'а] – увірватися [обВаўц'іў поўна хата до хаты с'а ўточ'иВа]; [загоїкати] – загукати [шчи борозду ни звораВа / на'н'у мамка загоїкаВа]; [ірія] – весна, яр [зве^с'се^л'іВо подв'ірія // прыш'Во зе^н'Вене ірія]; [сёрпёнина] – серп [ўз'аВа сёрпёнину / п'іш'Ва жыто жати]; [уйуш] – давній верхній одяг [ко'Выс' сам'і робиВи сукно так'е / быВи його і шиВи уйуш'і / то так'е / йаг зарас / тэпёр'іш'н'і куртк'и^е]; [фаўка] – група колядників кожної частини села [а то ў нас / знайе'те / так под'іВе^но / йак вам сказати // наприклат / каже / се^р'е^д'н'анска фаўка / ну к'ілк'о там ў тоту фаўку ўходит хат / то так с'а называе / но то та окоВица / де то ты кол'адник'и^е майут проходити]; [йуте^рно] – ранково [йуте^рно ў поли].

У діалектних записях із Волосянки виявлено оригінальні стійкі сполучення слів: [дубе^л'това д'іўка] – дівчина, яка втратила дівочу честь [котра гул'ашча быВа / то ўсе йї х'Воц'і мус'іВи высадити на хату або в'із / або чирвону фану в'ішаВи // то то знаВи / шо то ўже ўс'о / дубе^л'това д'іўка]; [гусака пе^ч'чы] – гра на похороні із жмуренням і вгадуванням [кажут / пе^ч'чы гусака / аВе то не^н так пе^к'Ви / а просто назва така // так само одын другому заўйазуваВи очи // та і йедын каже / с'т'і / шчо робиш' / тої в'ітпов'ідае // гусака пе^ч'чу // а ч'ому с'а не^н пе^ч'че? / бо з н'ого маз' не^н ти'че], [дупака быти] – гра на похороні, під час якої жмурять і вгадують, хто кого вдарив по сідницях [по'тому Вишавис'а родич'і / а су'іди чи б'виз'с'к'і / йак'іс' старш'і л'уди быВи дупака]. Два останні фразеологізми фактично вийшли з ужитку, їх хіба що згадують найстарші жителі села. Лексика постійно зазнає змін під впливом літературної мови, тому більшість наведених діалектизмів переходить до розряду архаїзмів, бо зникають реалії і поняття, які вони позначали. Їх фіксація вкрай важлива в умовах нівеляційних процесів українських діалектів.

У статті не охоплено всіх діалектних особливостей Волосянки, але навіть із нашого побіжного огляду зрозуміло, що ця говірка як мікросистема бойківського говору є діалектотворчою одиницею із притаманними їй нормами на різних мовних рівнях. Ці норми досить стійкі, хоча не є статичними. Нівеляційні процеси у Волосянці відбуваються повільно, що зумовлено природним бар'єром у вигляді Карпатського хребта, а також першоосновою формування бойківського говору. Дослідження скарбів народної мови дасть змогу не тільки пізнати особливості якоїсь окремої говірки, а й краще збагнути багатство матеріальної та духовної культури рідного народу.

1. Говірки південно-західного наріччя української мови / Упорядник Н. М. Глібчук. Львів, 2000. 155с.
2. Грищенко П. Ю. Гіперизм // Українська мова: Енциклопедія. К., 2000. С.90.
3. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Ред. кол.: Мельничук О. С. (гол. ред.) та ін. Т. I-IV. К., 1982-2004.
4. Железняк М. Г. Норма в діалектах // Українська мова: Енциклопедія. К., 2000. С.387
5. Жовтобрюх М. А., Волох О. Т., Самійленко С. П., Слинко І. І. Історична граматики української мови. К., 1980.
6. Коць-Григорчук Л. Діалектні проблеми Бойківщини // Український діалектологічний збірник. К., 1993. Кн. 3. С.119-131.

7. *Матвіяс І. Г.* Українська мова і її говори. К., 1990. С.8.
8. *Онишкевич М.* Нариси з лексикографії і лексикології Бойківщини за даними словника бойківських говірок. Дисертація... доктора філолог. наук. Львів, 1968.
9. *Онишкевич М. Й.* Словник бойківських говірок. Ч.1-2. К., 1984.
10. Українські говірки південно-західного наріччя. Тексти /Упорядник та автор передмови Н. М. Глібчук. Львів, 2005. 238 с.
11. *Франко І.* Етнографічна експедиція на Бойківщину // Жовтень. 1972. № 8. С.116.

**THE FUNCTION OF THE DIALECTIC NORMS IN THE DIALECT OF THE
VILLAGE VOLOSIANKA (L'VIV DISTRICT, SKOLIVS'KI REGION)**

Nataliya Hlibchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
The department of Ukrainian Language,
1/234, Universytetska Str.,
79602 Lviv, Ukraine,
phone: (00380322) 296 47 17*

In this article we research the function of the dialectic norms in village Volosianka at the different language stages on the basis of recordings in this settlement. The archaic features of phonetics, morphology and syntax are analysed in this article. Moreover we discovered many lexical dialectic words, which are not included in The Dictionary Of Bojkivshchyna Dialect by M. Onyshkevych. It is described the dialect peculiarities of this dialect which are common with Zakarpats'ki, Lemkivs'ki and Naddnistrrians'ki dialects. It was made an effort to learn the processes of the creation of the dialect in the dialect's microsystem.

Key words: dialectic norm, dialectic peculiarities, dialectic word, phonetic dialectic word.

Стаття надійшла до редколегії 14.05.2005

Прийнята до друку 1.06.2005